

2016-ban egyszerre háromjeles dátumot is ünnepelhet a somogyi újságírás: 190 esztendeje született Roboz István, a somogyi sajtótörténet egyik legnevesebb alakja, 150 éve indult a megye első újságja, a Roboz által szerkesztett Somogy című hetilap, és Roboz is éppen 100 esztendeje hunyt el Kaposváron.

A Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaságot közelről is érinti a több-rétegű évforduló. Egyrészt azért, mert 1904-ben a kölcsei születésű szerkesztőt és irodalmárt választották meg a társaság első elnökévé, másrészt pedig azért, mert a társaság mai folyóirata Roboz lapját tekintette egyik előképének. A Somogy című irodalmi, művelődési, helytörténeti és művészeti antológia 1970-ben megjelent első számának beköszöntőjében a szerkesztők egyértelművé tették, hogy nem pusztán a Somogyi Írás és a Somogyi Szemle utódjaként lépnek a közönség elé, hanem egyúttal a kiegyezés korában azonos címmel indult hetilap örökségét is folytatni szeretnék. Annál is inkább, mert a dualizmus kori Somogy a politikai és gazdasági hírek mellett számos írást közölt a szépirodalom, a művészet és a nevelésügy köréből.

A régi Somogy leginkább alapító szerkesztőjének ízlését és világlátását tükrözte. A helytörténeti munkák már jórészt feltérképezték, hogy milyen arányok és erények jellemzik Roboz István életművét: szorosabban vett irodalmi teljesítménye nem igazán maradandó, kultúraszervezőként, népnevelőként és elsősorban lapszerkesztőként viszont méltán tarthat számot az utókor figyelmére. A részletes elemzést persze jócskán megnehezíti, hogy Roboz nemcsak szerkesztőnek volt szorgalmas, hanem maga is igen serényen forgatta a tollat. Ezt cselekedte már az 1850-es években is, amikor Nagy Ignác Hölgyfutárának volt termékeny munkatársa, s természetesen még nagyobb lehetőség nyílt előtte, amikor szerkeszteni kezdte a szülőmegyeje nevét címlapján viselő egyes tartalmú hetilapot.

Az önkényuralom megszűntével a helyi sajtó lényegében Roboz révén jelent meg Somogyország közéletében. A kiegyezésnek nevezett politikai rendszerváltás már azon megyék sorában találta Somogyot, amelyek önálló, helyben megjelenő, s főként helyi ügyekkel foglalkozó újsággal rendelkeztek. A Somogy első száma az enyhülés és a fordulat előkészítésének időszakában, 1866. március 6-án került az olvasók kezébe.

Bár az is igaz, hogy ebben azért nem lehetünk egészen biztosak. Roboz István ugyan számos értékes irodalomtörténeti dokumentumot tett közzé lapjában, utóbb mégis sokan – és bizony joggal – a szemére vetették, hogy saját múltjára, ifjúkorára vonatkozó adatai megbízhatatlanok. Tudjuk, hogy születési dátumát még a barátainak sem árulta el, amikor azok szerkesztői működésének évfordulóját készültek megünnepelni Kaposváron. Legnépszerűbb alkotásának keletkezéstörténetéről sem lehet semmi bizonyosat tudni: amit utóbb mégis közzétett róla, az inkább sűrűbbé teszi, nem pedig oszlatja a homályt. A *Kossuth imája a kápolnai csatában elesettek felett* címmel 1849-ben papírra vetett mű szerzőségéről tehát most is csak annyit mondhatunk, hogy Roboz Istvánnak – tulajdonítják...

Az idős szerkesztő ezenkívül azt állította, hogy az 1866-os Somogy előtt már két és fél évvel indított egy ugyanilyen című, bár rövid életű lapot. Azonban 1863-ból

nemcsak lapszám vagy újságtöredék nem maradt fenn, de egyetlen hivatalos iratban sem szerepel utalás az állítólagos lapindításra. Az 1866-ban megalapított Somogy engedélyezésével kapcsolatos levelezésben sem tesznek célzást arra, hogy lett volna somogyi előzménye Roboz vállalkozásának, sőt az új lap első szerkesztőségi üzenetei sem sietnek emlékeztetni a közönséget, hogy régi ismerősként keresnek előfizetőket a megújult Somogy számára... Pedig ezt nem szokták a szerkesztők elmulasztani.

A somogyi sajtótörténet feltehetőleg nem lesz szegényebb azáltal, ha a helyi hírlapirodalom születésnapját – amíg nem kerül elő az agg Roboz szavait alátámasztó hiteles bizonyíték – 1863 helyett 1866 márciusára tesszük, hiszen ekkor indult el kerekén ötvenéves útjára a „reálisan létező” Somogy.

A sokáig vezető szerepet játszó megyei hetilap mellé az 1870-es évek végétől aztán egyre több kaposvári és vidéki újság zárkózott fel, s bár ezek általában csak egy-két évig, nemritkán alig néhány hónapig éltek, együttesen mégis képesek voltak megteremteni a több szólamban játszó, mind sokrétűbbé váló somogyi sajtót.

A Somogy példányszáma legfeljebb néhány ezer, előfizetőinek száma néhány száz lehetett, ami mai szemmel roppant kevésnek tűnik. A korabeli országos adatokkal való összehasonlítás viszont azt mutatja, hogy a somogyi közönség újságolvasási kedve és helyi információk iránti igénye elérte a magyar átlagot. A más korabeli hírlapokra is jellemző viszonylag alacsony példányszámokból egyébként sem lehet pontos következtetést levonni a sajtó befolyására vonatkozóan. A lapok leginkább a megyei értelmiség, a politizáló elit véleményét kívánták formálni (ehhez nem kellek különösen nagy példányszámok!), s a helyi közéletet igen nagy mértékben éppen ennek a rétegnek a véleménye, politikai tájékozódása, kulturális ízlése alakította, csiszolta olyanná, amilyenek az utókor látja.

Ráadásul a kor újságolvasási szokásaihoz igazodva sajátos terjesztési módszerek fejlődtek ki. A különféle egyletekhez, elsősorban az olvasókörökhöz, valamint a vendéglőkbe, kávéházakba járó – s ott alkalmanként felolvasott – lapok elvileg az analfabétákhoz is elvihették az írott szó üzenetét; a példányszámok ezért sem fejezik ki pontosan azt a hatást, amit a sajtó a közönségre gyakorolhatott. Sokan ki is használták, hogy a hírlapok jó része bekerült a társasági élet véráramába, így előfizetés nélkül is hozzájuthatnak a mindennapi olvasnivalóhoz. A pécsi és a kaposvári kasszinóban többször megtörtént – mint a sajtóban felháborodva emlegették –, hogy a vendégek egyszerűen ellopták az újságokat...

Arról nincs adat, hogy hányszor csenték el kávéházi asztalokról a Somogy még friss példányait, de az biztos, hogy a Roboz István által szerkesztett hetilap kezdettől fogva ott volt a nyilvánosság helyi fórumain. Roboz személyiségének jó és rossz – szerencsére inkább jó, mint rossz – vonásait is ez a lap nagyította fel és tette közzismertté a kortársak előtt. A vidéki poéta jelleme, vonzalmi és ellenszenvei így épültek be a megye politikai és kulturális életébe, a közéleti érdeklődésű polgárok mindennapjaiba.

A Jókai Mórt barátjának mondó és a Balaton-kultuszt is ápoló kaposvári szerkesztőről sok mindent el lehetett mondani, csak azt nem, hogy egyszerű, szürke nap-

számos az újságíró-társadalomnak. Roboz a szabadságharc idején Noszlopy Gáspár kormánybiztos titkáráként tevékenykedett Kaposváron, ám a Bach-korszakban is hivatalnoki munkát vállalt, a kiegyezést pedig egyebek mellett a *Somogy* megalapításával támogatta. Irányváltásai – a korszakra igencsak jellemző módon – mégsem jelentették azt, hogy érzelmeiben eltávolodott volna a 48-as eszméktől. Roboz István markáns egyéniség volt, ugyanakkor a vidéki magyar értelmiség jellegzetes képviselője; széles érdeklődésű somogyi polgár, mondhatni „lokálpatrióta világpolgár”. Ellentmondásos személyiség, aki a közösség és a közönség gondjait vette vállára hosszú élete során, sok megnyilatkozásából azonban félreérthetetlenül tükröződik a leplezni talán nem is akart énközpontúság. (Ez egyebek mellett abban nyilvánult meg, hogy nagyon szerette ünnepeketni magát.) Lírikus alkat volt: sajátos felfogású, olykor vitatható ízlésű, de vitathatatlanul nagy tehetségű újságíró. Hamarosan éppen olyan jellegzetes szereplője lett Somogyország és főleg Kaposvár társadalmi életének, mint hetilapja a kultúra és a politika világának.

Életének fő műve az a *Somogy*, amelynek írásai többnyire színesen, árnyaltan szólnak a vidéki Magyarország történetének egy érdekes és fontos korszakáról. Általuk képet alkothatunk a dualizmus évtizedeinek közgondolkodásáról, a somogyi társadalom és különösen az értelmiség életmódjáról, kultúrájáról, eszményeiről. S a kérdés, hogy annak idején miként birkózott meg a feudális múlt örökségével egy rendszerváltozást átélő, polgárosodóban levő társadalom, esetleg ma is megszívlelhető válaszokhoz vezethet el.